

УДК 378.147:81'243

DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-3-498-509

**INTEGRATED LEARNING AS A MODERN APPROACH
TO TEACHING A FOREIGN LANGUAGE
IN PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

**ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД
ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
В ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Oliha MILIUTINA,

PhD in Pedagogy, Associate
Professor

miliutina@gnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8973-8778>

Ольга МИЛЮТИНА,

кандидат педагогічних наук,
доцент

Kateryna FEDCHENKO,

Lecturer

fedchenko@gnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0004-3311-663X>

Катерина ФЕДЧЕНКО,

асистент

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University,

✉ 24, Kyivska st., Hlukhiv, Sumy
oblast, 41400, Ukraine

Глухівський національний
педагогічний університет імені
Олександра Довженка,

✉ вул. Київська, 24, м. Глухів,
Сумська обл., 41400, Україна

Original manuscript received: October 31, 2023

Revised manuscript accepted: November 12, 2023

ABSTRACT

The article analyses and determines the practical value of theoretical studies of integrated learning as a modern approach to teaching a foreign language in pedagogical higher education institutions. The relevance of using integrated learning is related to the student-centred orientation and modernisation of higher education in Ukraine, which should be focused primarily on the best international practices, students' future professional activity and their realisation as individuals in modern society.

It emphasises that integration is the result of a high level of implementing interdisciplinary links, which involves establishing relations between branches of knowledge in order to study the common and distinctive features deeply. It is emphasised that the primary goal of integrated learning is to use interdisciplinary integration to create optimal conditions for the students' general, physical and mental development and competencies. The article identifies the main types, levels, approaches and advantages of implementing integrated learning in the educational process.

The authors highlight the three most common approaches to teaching a foreign language in higher education institutions based on integrated learning (ESP, CLIL EMI). Teaching English for Specific Purposes (ESP) is one of the most established approaches in higher education institutions. Studying a foreign language within this approach is performed considering the future profession or speciality. A dual focus characterises the approach of Content and Language Integrated Learning (CLIL). It emphasises the use of

a foreign language as a means of acquiring professional and general competencies within the CLIL approach. Using English as a medium of instruction (EMI) involves learning all educational components in a foreign language. The main advantages and difficulties of implementing EMI in pedagogical higher education institutions are mentioned. It is emphasized that the transition should be gradual and systematic.

The article summarises that introducing integrated learning is a natural phenomenon in higher education modernising. In general, integration will enable students to acquire generalised, comprehensive knowledge that can broaden their horizons and perception of the world and prepare them for future professional activities.

Keywords: *integration, integrated learning, higher education institution, English for Specific Purposes (ESP), Content and Language Integrated Learning (CLIL), English as a Medium of Instruction (EMI).*

Вступ. Однією із важливих умов успішної інтеграції України до світового освітньо-наукового простору є підготовка молодих спеціалістів, які набули високого рівня професійних компетентностей та здатні здійснювати іншомовну комунікативну діяльність. Окрім того, виклики глобальної діджиталізації освіти підкреслюють необхідність формування не тільки фахової, а й комунікативної компетентностей майбутніх учителів на належному рівні. Закономірним є соціальне замовлення на вивчення іноземних мов у поєднанні з фаховою підготовкою.

Нині інтеграція як процес широко охоплює сучасну українську та світову педагогіку, зміст, методи, технології навчання й виховання. Серед основних напрямів сучасних досліджень проблеми інтегрованого навчання знань варто виокремити методологічне обґрунтування шляхів впровадження інтеграції та інтегрованого навчання в освітній процес (Є. Бойко, О. Горбатюк, О. Рафальська, Г. Юхимович, Т. Куценко). Проблемами наукових розвідок дослідників стали різні аспекти викладання іноземної мови в межах інтегрованого навчання, а саме: використання в формуванні та розвитку вмінь іншомовного професійного спілкування в закладах вищої освіти (L. Anthony, Т. Брик, Н. Лебошина, Л. Морська, Л. Купчик, А. Літвінчук, С. Бортник), використання комунікативного аспекту інтегрованого навчання в модернізації змісту іншомовної освіти (О. Жданова-Неділько, Д. Полтавченко, Л. Халаяк-Васильєва, О. Яременко-Гасюк), визначення поняття інтегрованого навчання професійної діяльності засобами іноземної мови (С. Коновальчук), характеристика проблем імплементації фахових дисциплін з англійською мовою викладання в програму підготовки здобувачів вищої освіти (Н. Бурмакіна), вивчення інтегрованого навчання як засобу підвищення мотивації до навчання (О. Рудичик) тощо.

Загалом, ідея використання інтегрованого навчання виникла в результаті зростання вимог до рівня володіння іноземною мовою при обмеженому часі для її вивчення. Актуалізація питання використання інтегрованого навчання пов'язана зі студентоцентричним спрямуванням вищої освіти в Україні, яка має бути орієнтована в першу чергу на майбутню професійну діяльність та реалізацію здобувача вищої освіти як особистості в сучасному суспільстві. Одним з основоположних принципів концепції Нової української школи (НУШ) є активне впровадження

інтеграційних механізмів в освітній процес. Саме тому майбутній спеціаліст, учитель нового покоління, має бути всебічно розвинутою особистістю та володіти методиками інтегрованого навчання.

Власне, **метою** статті є визначення практичної цінності, аналіз й узагальнення теоретичних досліджень інтегрованого навчання як сучасного підходу до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти.

Методи та методики дослідження. Для досягнення мети статті використано такі теоретичні методи та пізнавальні прийоми, як аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення праць сучасних українських та закордонних науковців у галузі інтегрованого навчання.

Результати та дискусії. Для окреслення значення терміну «інтегроване навчання» варто звернути увагу на першочергове тлумачення «інтегрованості» в освіті. Наразі в методичній літературі існує велика кількість визначень, але зосередимо увагу на тому, що інтеграція є результатом високого рівня імплементації міжпредметних зв'язків, що передбачають встановлення та налагодження наскрізних ліній між галузями знань з метою глибинного дослідження спільних та відмінних рис. Варто зауважити, що інтеграція передбачає спосіб побудови освітнього процесу для забезпечення принципів системності та цілісності. Для формування комплексного уявлення про людину як частину навколишнього світу інтегрований підхід спирається на знання, спільні для кількох конкретних наукових галузей (Коновальчук, 2011).

Зазначимо, що під час впровадження та реалізації інтегрованого навчання варто враховувати основні види інтеграції: 1. «З'єднання» (поєднання всіх компонентів змісту уроку за однією темою, які реалізуються послідовно один за одним, без визначення пріоритетності); 2. «Мутуалізм» (тісне та рівноправне співвідношення (співіснування) компонентів змісту навчання); 3. «Дисперсія» (найбільше взаємопроникнення (розсіяння) компонентів змісту, коли межі між ними «розмиваються» та вони утворюють однорідний зміст); 4. «Підпорядкування» (підпорядкування двох чи кількох компонентів єдиному головному. «Інтегративне ядро», яке дозволяє вирішувати освітні, розвивальні та виховні завдання не на кожному компоненті змісту окремо, а на їх поєднанні); 5. «Ретрансляційна» (один із панівних компонентів реалізується засобами допоміжних та передбачає сильне взаємопроникнення компонентів змісту) (Коновальчук, 2011).

Упровадження інтеграції в освітній процес є досить актуальним, адже воно надає низку переваг та передбачає можливість: досягати цілісності та системності викладу матеріалу; «ущільнювати» споріднений матеріал декількох освітніх компонентів з однієї теми й уникати дублювання; опанувати значний обсяг навчального матеріалу за менший проміжок часу; формувати творчу особистість та здібності здобувачів вищої освіти; застосовувати сформовані компетентності з різних освітніх компонентів у майбутній педагогічній діяльності (Бойко, 2019).

Отже, інтеграція спрямована на те, щоб допомагати подолати фрагментарність та мозаїчність знань здобувачів вищої освіти,

забезпечувати опанування ними загальними, фаховими компетентностями та системою людських цінностей, а також формувати цілісний світогляд. Такий вид навчання може вирішити певні виклики в освіті, наприклад, розбіжність між великим обсягом знань та обмеженими кадровими ресурсами, теоретичними знаннями й їх практичним застосуванням тощо. Здобувачам вищої освіти ближчий та зрозуміліший навчальний матеріал, який побудований на взаємозв'язках з повсякденною діяльністю людини, міждисциплінарних паралелях, що є запорукою успішного формування не тільки фахових компетентностей, але й загальних, зокрема, вміння вчитися та застосовувати їх у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності. У зв'язку з цим, особливість інтеграції в освіті полягає в уніфікації складових освітнього процесу, а саме змісту, форми, методів, результатів навчання (Брик & Лебошина, 2019).

За В. Кулішовим, інтеграційні процеси спрямовані на формування нових освітніх ідеалів – реалізацію цілісної системи компетентностей особистості, розвиток творчих здібностей і потенційних можливостей здобувачів освіти (Кулішов, 2021). Відповідно до структури інтеграційних процесів виділяють такі ступені інтеграції: **тематична інтеграція** (розкриття теми в контексті двох-трьох освітніх компонентів); **проблемна інтеграція** (вирішення проблемної ситуації можливостями різних освітніх компонентів); **концептуальна інтеграція** (розгляд концепції в контексті різних освітніх компонентів можливостями їх засобів і методів); **теоретична інтеграція** (тлумачення теорії філософським взаємопроникненням) (Горбатюк, 2022).

Інтеграція може реалізуватися як у межах окремого освітнього компонента, так і в контексті різних дисциплін. Зважаючи на це, визначають такі види інтеграції: **контент орієнтована інтеграція** (інтеграція на ціннісному змісту освітніх компонентів), яка імплементується в формі тематичного навчання, тобто навчання на основі однієї теми знань з різних освітніх компонентів; **інтеграція навичок** (інтеграція для формування способів дій), що реалізується в межах освітніх компонентів чи протягом тематичного навчання. Метою такої інтеграції є формування в здобувачів освіти наскрізних та ключових компетентностей з подальшим поступовим ускладненням; **інтеграція перспектив** (інтеграція на ціннісно-смысловому рівні), яка реалізується наскрізно в контексті всіх освітніх компонентів («Інтегроване навчання», n.d.)

На основі визначення інтеграції встановлено, що інтегроване навчання ґрунтується на комплексному підході (Chiarotto, 2011), що дозволяє формувати в здобувачів освіти цілісне сприйняття навколишнього світу (Горбатюк, 2022). У такий спосіб освіта розглядається через призму загальної картини та ділиться на окремі галузі, а навчання ґрунтується на використанні складників наук загалом («Інтегроване навчання», n.d.). Основна мета інтегрованого навчання – використання міждисциплінарної інтеграції для створення оптимальних умов для загального, фізичного та розумового розвитку здобувачів освіти, їхніх загальних та фахових компетентностей.

Існують різні підходи до організації інтегрованого навчання в сучасному закладі освіти. На думку української дослідниці Т. Куценко, основними є: **мультидисциплінарний** – інтеграція змісту декількох предметів на рівних засадах; **міждисциплінарний** – взаємопроникнення навчального матеріалу з різних навчальних предметів; **трандисциплінарний** – інтеграція багатьох предметів для формування цілісного уявлення щодо певної теми, ідеї, концепції тощо (Куценко, 2020).

Таким чином, спільним для різних підходів є формування цілісного уявлення про освітні компоненти та світ загалом. Беззаперечним є факт, що кожен з підходів має переваги й недоліки. Беручи за основу зазначені підходи та основні нормативні документи для організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, викладач може розробити інтегровану робочу програму або впроваджувати інтегроване навчання через виконання міждисциплінарних проєктів, проведення тематичних семінарів, екскурсійних днів тощо. Аналіз методичної та наукової літератури підтверджує використання різноманітних моделей інтегрованого навчання в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти: від фрагментарної інтеграції в курс іншомовної підготовки до повного занурення, коли вся освітня програма буде створена на основі інтегрованого навчання.

У сучасних наукових роботах з питань професійно орієнтованої іншомовної підготовки виділяють три найпоширеніших підходи викладання іноземної мови на основі інтеграції: *викладання англійської мови для спеціальних цілей* (ESP – English for Specific Purposes), *предметно-мовне інтегроване навчання* (CLIL – Content and Language Integrated Learning) та *англійська мова як мова навчання* (EMI – English as a Medium of Instructions).

Викладання англійської для спеціальних цілей (ESP) є одним із найбільш усталених підходів до викладання англійської мови в закладах вищої освіти. Найактивнішими розробниками такого підходу стали Пітер Стревенс, Джек Івер та Джон Свейлз, які зробили значний внесок у його розробку впродовж 60-х років XX століття. Вони наголошували, що в різних сферах та галузях знань англійська мова може відрізнитися за складом лексичних одиниць, набором активних граматичних конструкцій, стилями мовлення тощо (Морська, 2012). Такий професійно орієнтований підхід до навчання англійської мови за професійним спрямуванням формує компетентність до іншомовного спілкування в професійних, ділових, наукових, дослідницьких комунікативних ситуаціях (Anthony, 2018). Він охоплює елементи комунікативного підходу до викладання мови (CLT – Communicative Language Teaching), викладання мови на основі комунікативних завдань (TBLT), проєктно-орієнтованого навчання (PBL – Project-Based Learning) та багатьох інших підходів, але також має власні унікальні особливості, зокрема орієнтацію на здобувача освіти, тісний зв'язок зі спеціалізованими предметами та зосередженість на співпраці викладача та здобувачів освіти як у плануванні, так і в практичній реалізації (Anthony, 2018). Дослідниця Каліфорнійського університету Ізраа А. Альбазрі пропонує таке розмежування англійської мови для спеціальних цілей (див. Рис. 1):

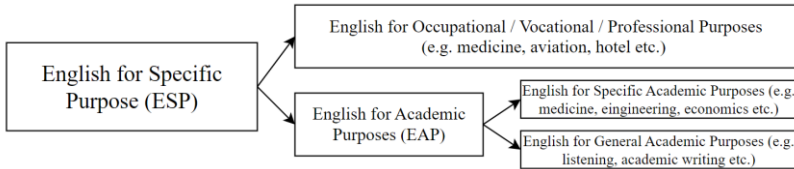

Рис. 1 Розмежування англійської мови для професійних цілей за професійними сферами (Albassri, 2016)

Таким чином, у межах підходу здійснюється урахування потреб здобувачів вищої освіти у вивченні іноземної мови, які пов'язані з особливостями майбутньої професії або спеціальності. Недоліком такого підходу А. Беляєва вважає можливість того, що викладання іноземної мови може звестись до формування фрагментарних предметних знань, у той час, як професійна діяльність майбутнього спеціаліста має спиратись на цілісні знання та компетентності (Беляєва, 2015).

Підхід предметно-мовного інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning – CLIL) передбачає вивчення предметів освітньої програми іноземними мовами («CLIL», n.d.). Він дає можливість формувати іншомовні лінгвістичні та комунікативні компетентності в освітньому контексті, у якому формуються та розвиваються загальні та фахові компетентності (Рудичик, 2020).

За визначенням автора терміну Д. Марша (1994), «CLIL refers to situations where subjects, or parts of subjects, are taught through a foreign language with dual-focused aims, namely the learning of content and the simultaneous learning of a foreign language» (CLIL належить до ситуацій, коли предмети або їх частини викладаються іноземною мовою з подвійною метою, а саме вивчення як змісту фахового предмета, так й одночасне вивчення іноземної мови – переклад авт.).

Отже, основною метою CLIL є використання мови навчання (Language 2 – далі L2), яка є відмінною від рідної мови здобувачів освіти (Language 1 – далі L1), щоб засвоїти формальний зміст дисципліни. Іноземна мова (L2) вивчається в результаті ініціювання лінгвістичних компетентностей, щоб сприйняти зміст, необхідний для конкретного предмета (Khaliavka-Vasylieva & Zhdanova-Nedilko, 2022). Тому, однією із важливих характеристик методики CLIL є її дуальна спрямованість, бо іноземна мова виступає не метою, а засобом формування компетентностей з навчальних дисциплін і водночас поглиблює навички володіння іншомовними комунікативними стратегіями (Яременко-Гасюк & Полтавченко, 2019).

Наприкінці 90-х років групою педагогів-дослідників була розроблена система «4Cs», зміст якої полягає в тому, що в основі методики CLIL знаходяться 4 компоненти: 1. Content (зміст) – стимулювання процесу формування та розвитку компетентностей з предмета; 2. Communication (спілкування) – використання іноземної мови (L2) як засобу отримання знань з предмета; 3. Cognition (пізнавальні

здібності/пізнання) – розвиток мисленневих здібностей для вивчення освітнього компонента та іноземної мови; 4. Culture (культура) – розуміння особливостей різних культур для соціалізації в полікультурному суспільстві, збереження власної культури (Coyle et al., 2010).

Таким чином, урахування елементів системи «4Cs» підкреслює необхідність для вчителів зосереджуватися не лише на змісті предметів та мові, але й на динамічних аспектах інтегрованого навчання, без яких не можна ефективно формувати ні мовні, ні предметні компетентності.

Упровадження інтегрованого навчання через використання англійської як мови навчання (English as a Medium of Instructions – EMI) викликано глобалізаційними процесами та інтернаціоналізацією освіти.

За визначенням провідних науковців у галузі EMI Е. Макаро, С. Керл, Дж. Пан, Дж. Ен та Дж. Дірден (2018) «The use of the English language to teach academic subjects (other than English itself) in countries or jurisdictions where the first language of the majority of the population is not English.» (*Використання англійської мови для викладання навчальних предметів (окрім самої англійської) у країнах або юрисдикціях, де рідною мовою більшості населення не є англійська – переклад авт.*).

Одним з головних чинників упровадження програм EMI є надання здобувачам вищої освіти фахових компетентностей та вдосконалення володіння англійською мовою для формування іншомовної компетентності, збільшення шансів для працевлаштування та покращення міжнародної мобільності (Бортник, 2019). Також упровадження цього підходу в українських закладах вищої освіти є засобом підвищення рейтингу закладу, механізмом атракції іноземних студентів за різними освітніми ступенями та їх подальшим працевлаштуванням на українському ринку праці (Купчик & Літвінчук, 2022).

Деякі дослідники вважають, що методика EMI є результатом розвитку інтеграції вивчення іноземної мови та фахової дисципліни. Якщо під час викладання іноземної мови для спеціальних цілей (ESP) 20%-30% становить фаховий (предметний) контент, а 70%-80% мовний контент, то в предметно-мовному навчанні (CLIL) співвідношення – 50% і 50%. У випадку застосування англійської мови як мови навчання (EMI) основний акцент робиться на фаховому предметі, й англійська мова є мовою викладання, а не вивчення.

Таким чином, вивчення іноземної мови в педагогічному закладі вищої освіти розпочинається в межах професійного спрямування іноземної мови (ESP) та спирається на вивчення освітніх компонентів. Наступним етапом може стати впровадження інтеграції фахових предметів з вивченням іноземної мови (CLIL). На завершальному етапі за достатнього рівня іншомовної підготовки викладання освітніх компонент відбувається іноземною мовою (EMI). Проте, аналіз наукової та методичної літератури дозволив виокремити певні виклики та труднощі запровадження EMI у закладах вищої освіти. Серед ключових варто згадати рівень володіння іноземною мовою як здобувачів освіти, так і викладачів профільних дисциплін, необхідність розв'язання

дидактичних проблем, пов'язаних з методикою, техніками та стратегіями навчання за програмою фахових дисциплін та інші (Бурмакіна, 2023).

Висновки. Отже, сучасні інтеграційні процеси в освіті викликані як динамічними змінами суспільно-виробничого характеру, так і пошуком шляхів модернізації освітнього середовища в Україні. Основна мета інтегрованого навчання як сучасного підходу до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти – це використання міждисциплінарної інтеграції для створення оптимальних умов для загального, фізичного та розумового розвитку здобувачів вищої освіти, формування загальних та фахових компетентностей, розширення кругозору, цілісного сприйняття навколишнього світу та підготовка до майбутньої професійної діяльності в закладах вищої освіти. Незважаючи на зазначені виклики та труднощі, впровадження інтегрованого навчання, його імплементація важлива та необхідна сучасним закладам вищої освіти, адже для подальшої професійної діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці недостатньо наявності лише вузької спеціалізації. Нині інтегроване навчання залишається актуальним напрямом для модернізації змісту освіти. Перспективи для подальших досліджень вбачаємо в поглибленому вивченні стану реалізації інтегрованого навчання в педагогічних закладах вищої освіти України.

Література

1. Беляева А. Англійська мова за професійним спрямуванням: зміст та цілі дисципліни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2015. Вип. 52. С. 36–38. URL : <https://lingvi.oa.edu.ua/articles/2015/n52/14.pdf> (дата звернення: 02.10.2023).
2. Бойко Є. Г., Рафальська О. О., Юхимович Г. П. Інтегрований підхід до навчання в освітньому процесі. *Управління розвитком складних систем* : збірник наукових праць / гол. ред. Лізунов П. П. Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2019. № 38. С. 92–97. URL : <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12da0282-e255-47a1-812d-9280551c554f/content> (дата звернення: 03.09.2023).
3. Бортник С. Б. Англійська як мова викладання: виклики й особливості роботи викладачів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Том 30 (69). № 3. Ч. 1. С. 96–101. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2019/3_2019/part_1/20.pdf (дата звернення: 13.09.2023).
4. Брик Т. О., Лебошина Н. В. Використання CLIL (інтегрованого предметно-мовного навчання) у формуванні та розвитку вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих навчальних закладах. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 69. С. 41–43. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/13.pdf> (дата звернення: 13.09.2023).
5. Бурмакіна Н. Проблеми імплементації фахових дисциплін з англійською мовою викладання у програму підготовки здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомеря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 59. Том 1. С. 239–243. URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/59_2023/part_1/59-1_2023.pdf#page=239 (дата звернення: 13.09.2023).

6. Горбатюк О. В. Інтегроване навчання в сучасній школі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. Вип. 21. С. 144–145. URL : <https://biolog.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/naukovi-pratsi-k-pnu-im.i.-ohiiienka-zbirnyk-za-pidsumkamy-zvitnoi-naukovoi-konferentsii-vyp.21.pdf#page=144> (дата звернення: 20.09.2023).

7. Інтегроване навчання. *EdEra*. URL : https://edera.gitbook.io/glossary/integraciya/intehrovane_navchannia (дата звернення: 23.09.2023)

8. Коновальчук С. Зміст поняття інтегрованого навчання професійної діяльності засобами іноземної мови. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Випуск 96 (2). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. С. 503–506. URL : https://cusu.edu.ua/download/nz_2011_96_2.pdf#page=503 (дата звернення: 03.09.2023).

9. Кулішов В. С. Теоретичні і методичні аспекти проведення інтегрованих занять у закладі професійної освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 68 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724681> (дата звернення: 15.09.2023).

10. Купчик Л., Літвінчук А. Англійська мова як засіб викладання у вищій школі: європейський контекст. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. 9-10 (207-208). С. 118–122. DOI: 10.24919/2308-4634.2022.271021

11. Куценко Т. Інтеграція у світовій шкільній освіті: суть, види та шляхи реалізації. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 3. С. 173-179. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_3/27-3_2020.pdf#page=173 (дата звернення: 15.09.2023).

12. Морська Л. І. Англійська мова для спеціальних цілей (ESP): історія виникнення підходу та його специфіка. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І. В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2012. Вип. 25. С. 136–138. URL : <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/917> (дата звернення: 25.09.2023).

13. Рудичик О. М. Предметно-мовне інтегроване навчання як засіб підвищення мотивації до навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2020. Вип. 2 (131). С. 116–121. DOI: 10.24195/2617-6688-2020-2-15.

14. Яременко-Гасюк О. О., Полтавченко Д. В.. Комуникативний аспект методики CLIL у модернізації змісту іншомовної освіти в закладах загальної середньої освіти. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2021. Вип. 22. С. 79–84. URL : http://knopp.org.ua/file/22_2021.pdf#page=79 (дата звернення: 13.09.2023).

15. Albassri I. A. Needs-Analysis-Informed Teaching for English for Specific Purposes. *Electronic Theses, Projects, and Dissertations*. 2016. 143 p. URL : <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/274> (дата звернення: 22.09.2023).

16. Anthony L. Introducing English for Specific Purposes. 1st edition. New York, 2018. 220 p. URL : <https://www.routledge.com/Introducing-English-for-Specific-Purposes/Anthony/p/book/9781138936652> (дата звернення: 25.09.2023)

17. Chiarotto L. Natural curiosity : a resource for teachers : building children's understanding of the world through environmental inquiry. Laboratory School at the Dr. Eric Jackman Institute of Child Study Ontario Institute for Studies in Education. Canada : University of Toronto, 2011. 167 p.

18. CLIL. *British Council. Teaching English*. URL : <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowing-subject/clil> (дата звернення: 13.09.2023)

19. Coyle D., Hood P., Marsh D. Content and language integrated learning. England : Cambridge University Press, 2010.
20. Khaliavka-Vasylieva L., Zhdanova-Nedilko O. Використання CLIL для вивчення іноземної мови у педагогічному закладі освіти. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2022. С. 103–112. DOI: 10.54264/0050
21. Macaro E., Curle S., Pun J., An J., Dearden J. A systematic review of English medium instruction in higher education. *Language Teaching*. 2018. № 51 (1). С. 36–76. DOI: 10.1017/S0261444817000350
22. Marsh D. Bilingual education & content and Language Integrated learning. Paris: *International Association for Cross-cultural Communication*. 1994. Language Teaching in the Member States of the European Union (Lingua), University of Sorbonne.

References

1. Bieliaieva, A. (2015). *Anhliiska mova za profesiinym spriamuvanniam: Zmist ta tsili dystsypliny* [English for specific purposes: Content and objectives of the discipline]. Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu «Ostrozka Akademiia». Seria «Filolohichna» – Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Series «Philology», 52, 36–38. URL : <https://lingvi.oa.edu.ua/articles/2015/n52/14.pdf> [in Ukrainian].
2. Boiko, Ye. H., Rafalska, O. O., & Yukhymovych, H. P. (2019). *Intehrovanyi pidkhid do navchannia v osvithnomu protsesi* [Integrated approach to learning in the educational process]. Upravlinnia Rozvytkom Skladnykh System – Management of the Development of Complex Systems, 38, 92–97. URL : <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12da0282-e255-47a1-812d-9280551c554f/content> [in Ukrainian].
3. Bortnyk, S. B. (2019). *Anhliiska yak mova vykladannia: Vykyky y osoblyvosti roboty vykladachiv* [English as a medium of instruction: Challenges and peculiarities of teachers' work]. Vcheni Zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seria: Filolohiia. Sotsialni Komunikatsii – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series «Philology. Social Communications», 69 (3), 96–101. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2019/3_2019/part_1/20.pdf [in Ukrainian].
4. Bryk, T. O., & Lieboshyna, N. V. (2019). *Vykorystannia CLIL (intehrovanoho predmetno-movnoho navchannia) u formuvanni ta rozvytku vmin inshomovnoho profesiinoho spilkuvannia maibutnikh ofitseriv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Use of CLIL in the forming prospective officers' skills of foreign language professional communication in higher military educational institutions]. Molody vchenyi – Young Scientist, 69, 41–43. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/13.pdf> [in Ukrainian].
5. Burmakina, N. (2023). *Problemy implementatsii fakhovykh dystsyplin z anhliiskoiu movoiu vykladannia u prohramu pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity* [The implementation problems of academic subjects with emi in the curriculum of higher education seekers]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of the humanities, 59, 239–243. URL : http://www.afpn-journal.in.ua/archive/59_2023/part_1/59-1_2023.pdf#page=239 [in Ukrainian].
6. Horbatiuk, O. V. (2022). *Intehrovane navchannia v suchasniy shkoli* [Integrated learning in the modern school]. Naukovi Pratsi Kamianets-Podilskoho Natsionalnoho Universytetu Imeni Ivana Ohienka – Collection of Scientific Papers Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, 21, 144–145. URL : <https://biolog.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/naukovi-pratsi-k-pnu-im.i.-ohienka-zbirnyk-za-pidsumkamy-zvitnoi-naukovoi-konferentsii-vyp.21.pdf#page=144> [in Ukrainian].
7. EdEra. (n.d.). *Intehrovane navchannia* [Integrated learning]. URL : https://edera.gitbook.io/glossary/integraciya/intehrovane_navchannia [in Ukrainian].
8. Konovalchuk, S. (2011). *Zmist poniattia intehrovanoho navchannia profesiinoi diialnosti zasobamy inozemnoi movy* [The content of the concept of integrated teaching of professional activity by means of a foreign language]. Naukovi

Zapysky – Scientific Notes, 96 (2), 503–506. URL : https://cusu.edu.ua/download/nz_2011_96_2.pdf#page=503 [in Ukrainian].

9. Kulishov, V. S. (2021). *Teoretychni i metodychni aspekty provedennia intehrovanykh zaniat u zakladi profesiinoi osvity na zasadakh kompetentnisnogo pidkhodu* [Theoretical and methodological aspects of conducting integrated classes in a vocational education institution based on a competence-based approach]. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724681> [in Ukrainian].

10. Kupchuk, L., & Litvinchuk, A. (2022). *Anhliiska mova yak zasib vykladannia u vyschchii shkoli: Yevropeyskyi kontekst* [English as a medium of instruction in higher education: The European context]. *Molod i Rynok – The Youth and the Market*, 9–10 (207–208), 118–122. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271021> [in Ukrainian].

11. Kutsenko, T. (2020). *Intehratsiia u svitovii shkilnii osviti: Sut, vydy ta shliakhy realizatsii* [Integration in the world school education: The essence, types and ways of implementation.]. *Aktualni Pytannia Humanitarnykh Nauk – Current Issues of the Humanities*, 27, 173–179. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_3/27-3_2020.pdf#page=173 [in Ukrainian].

12. Morska, L. I. (2012). *Anhliiska mova dlia spetsialnykh tsilei (ESP): Istoriia vynykennia pidkhodu ta yoho spetsyfika* [English for Specific Purposes (ESP): the history of the approach and its specificity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Herald of Uzhhorod University*, 25, 136–138. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/ispui/handle/lib/917> [in Ukrainian].

13. Rudychuk, O. M. (2020). *Predmetno-movne intehrovane navchannia yak zasib pidvyshchennia motyvatsii do navchannia* [Content and language integrated learning as a means to increase students' motivation]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrajnskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific bulletin of K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University*, 2 (131), 116–121. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-2-15> [in Ukrainian].

14. Iaremenko-Hasiuk, O. O., & Poltavchenko, D. V. (2021). *Komunikatyvnyi aspekt metodyky CLIL u modernizatsii zmistu inshomovnoi osvity v zakladakh zahalnoi serednoi osvity* [Communicative aspect of the CLIL methodology in the modernisation of the content of foreign language education at general secondary education institutions]. *Kyivskyi Naukovo-pedahohichniy Visnyk – Kyiv Scientific and Pedagogical Bulletin*, 22, 79–84. URL : http://knopp.org.ua/file/22_2021.pdf#page=79 [in Ukrainian].

15. Albassri, I. A. (2016). *Needs-Analysis-Informed Teaching for English for Specific Purposes*. *Electronic Theses, Projects, and Dissertations*, 143. URL : <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/274> [in English].

16. Anthony, L. (2018). *Introducing English for Specific Purposes (#1st edition)*. New York. URL : <https://www.routledge.com/Introducing-English-for-Specific-Purposes/Anthony/p/book/9781138936652> [in English].

17. Chiarotto, L. & Dr Eric Jackman Institute of Child Study Laboratory School. (2011). *Natural curiosity : a resource for teachers : building children's understanding of the world through environmental inquiry (#1st edition)*. Laboratory School at the Dr. Eric Jackman Institute of Child Study Ontario Institute for Studies in Education University of Toronto [in English].

18. British Council (n.d.). *CLIL. Teaching English*. URL : <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowing-subject/c/clil> [in English].

19. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *Content and language integrated learning*. Cambridge, England : Cambridge University Press. [in English].

20. Khaliavka-Vasyliieva, L., & Zhdanova-Nedilko, O. (2022). *Vykorystannia CLIL dlia vyvchennia inozemnoi movy u pedahohichnomu zakladi osvity* [Using CLIL for learning a foreign language in a pedagogical higher educational institution]. *Zeszyty*

Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 15, 103–112. <https://doi.org/10.54264/0050> [in Ukrainian].

21. Macaro, E., Curle, S., Pun, J., An, J., & Dearden, J. (2018). *A systematic review of English medium instruction in higher education*. Language Teaching, 51(1), 36-76. <https://www.doi.org/10.1017/S0261444817000350> [in English].

22. Marsh, D. (1994). *Bilingual education & content and Language Integrated learning*. Paris: International Association for Cross-cultural Communication. Language Teaching in the Member States of the European Union (Lingua), University of Sorbonne [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз і узагальнення, визначено практичну цінність теоретичних досліджень інтегрованого навчання як сучасного підходу до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти. Актуалізація використання інтегрованого навчання пов'язана зі студентоцентризованим спрямуванням та модернізацією вищої освіти в Україні, яка має бути орієнтована, у першу чергу, на кращі світові практики та майбутню професійну діяльність здобувачів освіти, їх реалізацію як особистостей у сучасному суспільстві.

Акцентовано на тому, що інтеграція є результатом високого рівня імплементації міжпредметних зв'язків, що передбачають встановлення та налагодження зв'язку між галузями знань з метою ґлибинного дослідження спільних та відмінних рис. Підкреслено, що основна мета інтегрованого навчання – використання міждисциплінарної інтеграції для створення оптимальних умов для загального, фізичного та розумового розвитку здобувачів вищої освіти, їх компетентностей. У статті визначено основні види, ступені, підходи та переваги впровадження інтегрованого навчання в освітній процес.

Розглянуто три найпоширеніших підходи викладання іноземної мови в закладах вищої освіти на основі інтегрованого навчання (ESP, CLIL EM). Розглянуто, що викладання англійської для спеціальних цілей (ESP) є одним із найбільш усталених підходів до викладання англійської мови в закладах вищої освіти. Вивчення іноземної мови в межах зазначеного підходу здійснюється з урахуванням особливостей майбутньої професії або спеціальності. Підхід предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) характеризується дуальною спрямованістю. Підкреслено, використанням іноземної мови як засобу засвоєння фахових та загальних компетентностей у межах підходу CLIL. Використання англійської як мови навчання (EM) передбачає вивчення всіх освітніх компонентів іноземною мовою. Визначено основні переваги та труднощі впровадження EM в педагогічних закладах вищої освіти. Перехід від одного підходу до іншого має відбуватися поступово та системно.

Підсумовано, що впровадження інтегрованого навчання є закономірно обумовленим явищем у контексті модернізації вищої освіти. Загалом, інтеграція дасть можливість здобувачам освіти опанувати узагальненими, сукупними знаннями, що розширять їхній кругозір, цілісне сприйняття навколишнього світу та підготує до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: інтеграція, інтегроване навчання, педагогічний заклад вищої освіти, англійська мова для спеціальних цілей (ESP), предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL), англійська мова як мова навчання (EM).